

Odpowiedzialność za wykonanie transakcji płatniczej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora na gruncie ustawy o usługach płatniczych

Spis treści

- I. Uwagi wprowadzające
- II. Wyłączenie odpowiedzialności dostawców usług płatniczych za wykonanie transakcji płatniczej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora
 1. Brak obowiązku dostawców usług płatniczych do weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z innymi danymi odbiorcy
 2. Podanie nieprawidłowego unikatowego identyfikatora a możliwość powołania się przez płatnika na błąd co do treści czynności prawnej
- III. Odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych na podstawie umowy lub przepisów szczególnych
- IV. Praktyczne aspekty dochodzenia roszczeń przez płatnika
 1. Roszczenie o zwrot środków na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu
 2. Podmioty obowiązane do zwrotu środków
- V. Problematyka prounijnej wykładni art. 64 ustawy – Prawo bankowe
- VI. Uwagi końcowe

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest problematyka dochodzenia przez płatnika roszczeń o zwrot kwoty transakcji płatniczej wykonanej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. W tym celu przeprowadzono analizę przepisów ustawy o usługach płatniczych, która w 2018 r. została znowelizowana wskutek implementacji do polskiego porządku prawnego drugiej dyrektywy w sprawie usług płatniczych. Dokonano również przeglądu orzeczeń sądów wydanych w sprawach, w których doszło do wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora.

Słowa kluczowe: transakcja płatnicza; nieprawidłowy unikatowy identyfikator; użytkownik; dostawca usług płatniczych; bezpodstawne wzbogacenie; błąd co do treści czynności prawnej.

JEL: K12, K15, K23, K24, K41, K42

* Radca prawny w DLK Legal Korus sp.k.; artykuł prezentuje poglądy autora i nie powinien być traktowany jako stanowisko innych podmiotów, organów lub instytucji. E-mail: bartosz.wyzykowski@gmail.com.

I. Uwagi wprowadzające

Celem artykułu jest omówienie zasad odpowiedzialności za wykonanie przez dostawcę lub dostawców usług płatniczych¹ transakcji płatniczej² z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora na gruncie ustawy o usługach płatniczych. Jest to sytuacja, w której użytkownik³, którym może być również konsument⁴, inicjując transakcję w zleceniu płatniczym⁵, omyłkowo⁶ podaje nieprawidłowy unikatowy identyfikator (a więc identyfikator przypisany do innego odbiorcy aniżeli tego, którego rachunek zgodnie subiektywną wolą płatnika miał być uznany) i wyraża zgodę na wykonanie takiej transakcji. Najczęstszym przykładem jest wykonanie tzw. „chybionego” polecenia przelewu (Kociucki, 2012). Przez unikatowy identyfikator rozumie się kombinację liter, liczb lub symboli określoną przez dostawcę dla użytkownika, która jest dostarczana przez jednego użytkownika w celu jednoznacznego zidentyfikowania drugiego biorącego udział w danej transakcji płatniczej użytkownika lub jego rachunku płatniczego⁷. Ustawa o usługach płatniczych stanowi, że przy wykonaniu transakcji płatniczych z wykorzystaniem rachunku bankowego unikatowym identyfikatorem jest numer rachunku bankowego, chyba że strony uzgodnią w umowie ramowej inny unikatowy identyfikator⁸. Na zasadzie wykładni *per analogiam*, należy uznać, że przy wykonaniu transakcji z wykorzystaniem rachunku płatniczego, niebędącego rachunkiem bankowym unikatowym identyfikatorem jest numer rachunku płatniczego, chyba że strony uzgodnią inny identyfikator.

Zasadniczo, transakcja wykonana z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora ma autoryzowany charakter, gdyż z dostawcą komunikuje się sam płatnik⁹, obiektywnie składa oświadczenie woli, zlecając transakcję i wyrażając zgodę na jej wykonanie. Wówczas pomyłka płatnika w przedmiocie parametrów zlecenia nie stanowi skutku nielegalnego działania, w tym manipulacji ze strony przestępców¹⁰. W praktyce zdarzają się jednak bardziej skomplikowane stany faktyczne. Przykładem może być sytuacja, gdy podmiana unikatowego identyfikatora następuje wskutek działania złośliwego oprogramowania (Köbrich, lit. A, pkt II)¹¹. Inny przykład stanowić będzie podszycie się przez przestępców pod docelowego odbiorcę transakcji i umyślne wskazanie płatnikowi numeru rachunku, z którego następnie środki zostaną wyprowadzone. Okoliczność, że to płatnik złożył zlecenie płatnicze i, komunikując się z dostawcą, obiektywnie wyraził zgodę na wykonanie transakcji, przemawiałaby za przyjęciem, że w takich wypadkach

¹ Katalog dostawców zawarty jest w art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 794) (dalej: uup).

² Art. 2 pkt 29 uup.

³ Art. 2 pkt 34 uup.

⁴ Art. 22¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740) (dalej: k.c.).

⁵ Art. 2 pkt 36 uup.

⁶ Niekoniecznie chodzi tu o błąd w tym podstęp w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego, choć w konkretnych okolicznościach nie sposób wykluczyć takiej kwalifikacji.

⁷ Art. 2 pkt 33 uup.

⁸ Art. 143 ust. 3 uup. Co ciekawe, brakuje odpowiednika tego przepisu w dyrektywie PE i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniającej dyrektywę 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylającej dyrektywę 2007/64/WE (OJ L 337, 23.12.2015, p. 35–127) (dalej: PSD2).

⁹ Art. 2 pkt 22 uup.

¹⁰ Zwykle przyczyną mylnego oznaczenia numeru rachunku będzie własna pomyłka płatnika, niemniej może się również zdarzyć, że stanowić będzie skutek zachowania osoby trzeciej, np. odbiorcy (przy czym w omawianym wypadku nie chodzi o działania przestępcze czy też manipulację ze strony takiej osoby). Przykładowo może się zdarzyć, że kontrahent płatnika (domyślny odbiorca) z uwagi na własną pomyłkę lub pomyłkę jeszcze innej osoby przekaze płatnikowi błędny identyfikator (numer rachunku), na który ma być wykonana transakcja.

¹¹ Na kanwie takiej sprawy wydany został wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949.

transakcja została przez płatnika autoryzowana. Ostateczna treść zlecenia stanowiła jednak skutek nielegalnego działania (manipulacji) ze strony osób trzecich (atak typu *man-in-the-middle*), w efekcie czego zgoda płatnika była sprzeczna z jego rzeczywistymi (subiektywnymi) intencjami. Przesądzenie tej kwestii ma kluczowe znaczenie dla ustalenia podstaw odpowiedzialności za wykonanie transakcji. Przyjęcie, że płatnik nie wyraził zgody na wykonanie transakcji oznacza, że ma ona charakter nieautoryzowany i należy zastosować reżim przepisów regulujących odpowiedzialność z tytułu nieautoryzowanych transakcji, a w szczególności art. 46 uup. W rezultacie nie znajdują zastosowania przepisy o niewykonaniu lub nienależytym wykonaniu transakcji, a w szczególności o art. 144 i nast. uup. Z kolei przyjęcie, że płatnik wyraził zgodę na wykonanie transakcji, oznacza, że ma ona charakter autoryzowany. Nie może być więc mowy o odpowiedzialności z tytułu transakcji nieautoryzowanych. Oznacza to również, że na gruncie ustawy o usługach płatniczych dostawca wykonał transakcję zgodnie z parametrami, w tym zgodnie z unikatowym identyfikatorem wskazanym przez płatnika w zleceniu płatniczym (nawet jeżeli był to identyfikator niezgodny z rzeczywistą intencją płatnika). Trudno więc mówić o nienależytym wykonaniu transakcji przez dostawcę i jego odpowiedzialności z tego tytułu. Pomyłka w postaci wskazania nieprawidłowego unikatowego identyfikatora stanowi skutek zachowania płatnika, co ma miejsce na etapie inicjowania transakcji, nie zaś po stronie dostawcy na etapie wykonywania transakcji.

Nieco inaczej sprawa wygląda na gruncie art. 64 ust. 1 pb¹², który to przepis reguluje odpowiedzialność banków za szkody spowodowane niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem polecenia przeprowadzenia rozliczenia pieniężnego. Do usług i transakcji płatniczych uregulowanych w ustawie o usługach płatniczych¹³ stosowanie art. 64 ust. 1 pb wyłączone jest natomiast na mocy ust. 2 tego przepisu. Na gruncie art. 64 pb w brzmieniu od 1 maja 2004 r.¹⁴ – 23 października 2011 r.¹⁵ Sąd Najwyższy (SN) przyjmował, że zarówno bank zleciodawcy, jak i bank beneficjenta zobowiązane są do realizacji polecenia przelewu zgodnie z jego treścią, a w razie stwierdzenia niezgodności w treści polecenia przelewu bank nie powinien go realizować¹⁶. Zdaniem SN wszystkie zatem banki uczestniczące w przeprowadzeniu rozliczenia obciążone są obowiązkiem sprawdzenia zgodności oznaczenia beneficjenta polecenia przelewu¹⁷. W takim ujęciu wykonanie transakcji zgodnie ze wskazanym przez płatnika unikatowym identyfikatorem, gdy jednak nie jest on zgodny z pozostałymi danymi odbiorcy, może być rozpatrywane jako nienależyte dokonanie

¹² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. 2020, poz. 1896) (dalej: pb).

¹³ Zakres zastosowania ustawy o usługach płatniczych określa jej art. 5.

¹⁴ Z tą datą w życie weszła ustawa z dnia 1 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. 2004 Nr 91, poz. 870). Przed dniem 1 maja 2004 r. brzmienie art. 64 pb było następujące: „Jeżeli polecenie przeprowadzenia rozliczenia pieniężnego złożone przez posiadacza rachunku bankowego jest wykonywane przez kilka banków, każdy z tych banków ponosi wraz z pozostałymi solidarną odpowiedzialność wobec posiadacza rachunku za szkody spowodowane niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem polecenia. Wolny od odpowiedzialności jest bank, który udowodni, że szkoda nie powstała z jego winy”. Z dniem 1 maja 2004 r. uchylono zdanie drugie tego przepisu. Z kolei z dniem 24 października 2011 r. w życie weszła ustawa o usługach płatniczych (art. 181 uup) i dotychczasową treść przepisu oznaczano jako ustęp pierwszy oraz dodano ustęp drugi na mocy którego wyłączono stosowanie ustępu pierwszego w odniesieniu do usług płatniczych uregulowanych w ustawie o usługach płatniczych.

¹⁵ Data poprzedzająca dzień wejścia w życie ustawy o usługach płatniczych (art. 181 uup).

¹⁶ Wyr. SN z 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08, LEX nr 471143; wyr. SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 546/14, LEX nr 1753191. Inaczej wyr. SO w Lublinie z 25 sierpnia 2010 r., IX Ga 199/10, LEX nr 1218287, który na gruncie stanu faktycznego zaistniałego przed dniem 1 listopada 2009 r. przyjął, że nie ma przepisu, który nakładałby na banki obowiązek sprawdzania zgodności numeru rachunku bankowego z nazwą beneficjenta w ramach realizacji polecenia przelewu. Inaczej również wyr. SA w Warszawie z 20 września 2019 r., I ACa 84/19, LEX nr 2736594 wydany w sprawie, w której zastosowanie znajdowały przepisy prawa bankowego obowiązujące równoległe do ustawy o usługach płatniczych. Zob. też wyr. SN z 19 marca 2004 r., IV CK 158/03, LEX nr 112921 wydany na gruncie art. 64 pb w brzmieniu tego przepisu przed dniem 1 maja 2004 r.

¹⁷ Wyr. SN z 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08, LEX nr 471143.

rozliczenia pieniężnego przez bank lub banki. Aczkolwiek odpowiedzialność ta może być ograniczona, gdy posiadacz rachunku przyczynił się do powstania szkody (Kawulski, 2013, komentarz do art. 64)¹⁸. Pojawia się pytanie, czy takie stanowisko pozostaje aktualne na gruncie obecnej treści art. 64 ust. 1 pb.

II. Wyłączenie odpowiedzialności dostawców usług płatniczych za wykonanie transakcji płatniczej z podaniem nieprawidłowego identyfikatora

1. Brak obowiązku dostawców usług płatniczych do weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z innymi danymi odbiorcy

Wskutek implementacji art. 74 PSD1¹⁹ problematyka transakcji wykonanych z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora uregulowana została w przepisach ustawy o usługach płatniczych. Kluczowe znaczenie w tym zakresie ma art. 143 uup, który obecnie stanowi implementację art. 88 PSD2²⁰. Zgodnie z art. 143 ust. 1 uup, zlecenie płatnicze uznaje się za wykonane na rzecz właściwego odbiorcy, jeżeli zostało wykonane zgodnie z informacjami, o których mowa w art. 23 ust. 1 pkt 1 lub w art. 27 pkt 2 lit. b uup (wyszczególnienie informacji, które muszą być dostarczone przez użytkownika, aby zlecenie płatnicze mogło zostać prawidłowo zainicjowane lub wykonane albo informacji, że wystarczające jest podanie unikatowego identyfikatora)²¹, a w przypadku wskazania w treści zlecenia płatniczego unikatowego identyfikatora – jeżeli zostało wykonane zgodnie z tym unikatowym identyfikatorem bez względu na dostarczone przez użytkownika inne informacje dodatkowe²². Omawianą normę uzupełnia art. 143 ust. 2 zd. 1 uup, zgodnie z którym, w przypadku, w którym unikatowy identyfikator podany przez użytkownika jest nieprawidłowy, dostawca nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 144–146 uup²³. Ponieważ treść przepisu nie została zawężona do konkretnego dostawcy²⁴, *lege non distinguende* należy przyjąć, że z odpowiedzialności zwolniony jest nie tylko dostawca płatnika, lecz także każdy z dostawców uczestniczący w łańcuchu inicjowania lub wykonywania transakcji²⁵. Z odpowiedzialności zwolniony będzie zatem również dostawca świadczący usługę inicjowania transakcji płatniczej (PISP²⁶).

Treść art. 143 ust. 1 i 2 zd. 1 uup prowadzi do wniosku, że dostawcy nie mają obowiązku weryfikacji czy wskazany przez płatnika identyfikator istotnie przypisany jest do odbiorcy wskazanego w zleceniu płatniczym, o ile takie dane w ogóle zostały podane (podobnie Krzysztofek, 2011),

¹⁸ Tak stwierdził również SN w wyr. z 19 marca 2004 r., IV CK 158/03, LEX nr 112921. O przyczynieniu się przez posiadacza rachunku do szkody mowa jest również w wyr. SN z 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08, LEX nr 471143 oraz wyr. SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 546/14, LEX nr 1753191, aczkolwiek tylko w uzasadnieniach faktycznych tych orzeczeń.

¹⁹ Dyrektywa 2007/64/WE PE i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE (OJ L 319, 5.12.2007, p. 1–36) (dalej: PSD1). Zob. też motyw 48 PSD1.

²⁰ Zob. też motyw 88 PSD2.

²¹ Na podstawie art. 16 uup dostawca i użytkownik niebędący konsumentem mogą uzgodnić, że art. 23 ust. 1 pkt 1 oraz art. 27 pkt 2 lit. b uup nie stosuje się w całości lub w części. Brakuje natomiast możliwości wyłączenia stosowania art. 143 uup.

²² Obecnie art. 143 ust. 1 uup stanowi implementację art. 88 ust. 1 i ust. 5 PSD2.

²³ Obecnie art. 143 ust. 2 zd. 1 uup stanowi implementację art. 88 ust. 2 PSD2. Należałoby uznać, że jeżeli strony uzależnią wykonanie transakcji od innych niż unikatowy identyfikator informacji, jeżeli informacje te podane przez płatnika są nieprawidłowe, to dostawcy nie ponoszą z tego tytułu odpowiedzialności (art. 143 ust. 2 zd. 1 uup oraz art. 88 ust. 2 PSD2 stosowane *per analogiam*).

²⁴ Analogicznie stanowił art. 74 ust. 2 zd. 1 PSD1, a obecnie stanowi art. 88 ust. 2 PSD2.

²⁵ Analogicznie wyr. TSUE z 21 marca 2019 r. w sprawie C-245/18, ECLI:EU:C:2019:242, pkt 25.

²⁶ *Payment initiation service provider*.

ani żądania od użytkowników dodatkowych wyjaśnień w tym zakresie (Kociucki, 2012)²⁷. Obowiązany jest jedynie ustalić czy identyfikator ten spełnia wymogi dostawcy lub obowiązujące wymogi prawne (np. czy posiada wystarczającą liczbę cyfr), a także czy w ogóle istnieje i jest przypisany do jakiegokolwiek odbiorcy. W takim ujęciu to na płatniku spoczywa obowiązek weryfikacji czy podany przez niego unikatowy identyfikator rzeczywiście jest prawidłowy, tj. że jest przypisany do prawidłowego odbiorcy i to płatnik ponosi ryzyko ewentualnych nieprawidłowości w tym zakresie (Pacak, 2014, komentarz do art. 143). Sposób numeracji numerów rachunków bankowych określa zarządzenie nr 7/2017 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 20 lutego 2017 r. w sprawie sposobu numeracji banków i rachunków bankowych (Dz. Urz. NBP, Warszawa, dnia 30 sierpnia 2019 r., poz. 9)²⁸. W przypadku rachunków płatniczych kwestie te uregulowane zostały w rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców (Dz.U. 2017, poz. 1360). Przywołane akty rangi podustawowej nie regulują wprost problematyki odpowiedzialności za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. Zresztą, z założenia nie mogłyby zmieniać zasad określonych na mocy ustawy²⁹. Stanowią jednak wskazówkę, w jaki sposób interpretować przepisy ustawowe. Nie dają one żadnej podstawy do tego, by wywodzić, że na gruncie obowiązujących przepisów nazwa odbiorcy, bądź jakiegokolwiek jego dane inne niż unikatowy identyfikator, stanowiące element zlecenia płatniczego, wymagają weryfikacji przez dostawców pod kątem zgodności z unikatowym identyfikatorem przed wykonaniem transakcji³⁰. Pewne regulacje dotyczące transakcji poleceń przelewu i poleceń zapłaty w EUR w Unii, w tym unijną definicję IBAN zawiera rozporządzenie nr 260/2012³¹. Jednak również przepisy tego aktu nie dają podstaw by wywodzić odpowiedzialności dostawców. Ponadto, nawet gdyby przyjąć, że na dostawcach spoczywa szerszy obowiązek weryfikacyjny, to wykrycie przez dostawcę błędu płatnika byłoby możliwe tylko w przypadku braku zgodności identyfikatora z danymi odbiorcy. Tymczasem może się okazać, że podany identyfikator będzie przypisany do właściwego odbiorcy, lecz pomyłka płatnika dotyczyć będzie obu kategorii danych (tj. będzie on miał mylne wyobrażenie o odbiorcy)³², choć trzeba przyznać, że taka sytuacja raczej będzie rzadka³³.

²⁷ European Commission, Your questions on PSD, Payment Services Directive 2007/64/EC, Questions and answers, question no 151. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/faq-transposition-psd-22022011_en.pdf (31 sierpnia 2021).

²⁸ W wyr. z 28 czerwca 2000 r., K 25/99, LEX nr 41212, TK uznał, że uchwały zarządu NBP można uznać za akty prawa wewnętrznego w ramach wyróżnionego w doktrynie systemu prawa bankowego. Znaczenie może mieć również rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków (Dz.U. 2010, poz. 957).

²⁹ W wyr. SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 546/14, LEX nr 1753191, wydanym na gruncie art. 64 pb, SN stwierdził, że obowiązujące – w okresie, w którym wykonane zostały sporne w sprawie transakcje – zarządzenie Prezesa NBP nr 5/2002 z dnia 6 maja 2002 r. w sprawie sposobu numeracji rachunków bankowych prowadzonych w bankach (Dz. Urz. NBP 2002, Nr 8, poz. 20 z późn. zm.), nie może zmieniać zasad odpowiedzialności wyrażonych w art. 64 pb.

³⁰ Podstawy takiej nie dają również przepisy rozporządzenia PE i Rady (UE) 2015/847 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1781/2006 (Dz. Urz. L 141, 5.6.2015, s. 1–18).

³¹ Rozporządzenia PE i Rady (UE) nr 260/2012 z dnia 14 marca 2012 r. ustanawiające wymogi techniczne i handlowe w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 (Dz. Urz. L 94, 30.3.2012, s. 22–37) (dalej: rozporządzenie nr 260/2012).

³² Chodzi o sytuację, w której płatnik wskazał numer rachunku odbiorcy X, wiedząc kto jest posiadaczem tego rachunku i podając prawidłowo pozostałe dane takiego odbiorcy (w związku z czym brak jest sprzeczności między unikatowym identyfikatorem a pozostałymi danymi odbiorcy), natomiast w istocie zamierzał zainicjować transakcję na rzecz odbiorcy Y.

³³ W takim wypadku nie może być mowy ani o nienależnym wykonaniu transakcji na gruncie przepisów ustawy o usługach płatniczych, ani o nienależnym przeprowadzeniu rozliczenia pieniężnego na gruncie art. 64 ust. 1 pb. Co najwyżej można rozpatrywać czy w konkretnych okolicznościach transakcja nie może być kwalifikowana jako nieautoryzowana.

Ratio legis przepisów PSD1, a obecnie PSD2 polega na tym, aby co do zasady zwolnić dostawcę z obowiązku weryfikacji danych wskazywanych w zleceniu płatniczym (innych niż unikatowy identyfikator), celem przyspieszenia procesu wykonywania transakcji. Obecnie taki obowiązek można zatem rozpatrywać co najwyżej w kategorii postulatu *de lege ferenda*. Takie stanowisko dodatkowo znajduje potwierdzenie w treści preambuły PSD1³⁴ i PSD2³⁵. Prawodawca unijny w obu tych aktach wskazał, że państwa członkowskie mogą wprowadzić wymóg, zgodnie z którym dostawca płatnika powinien działać z należytą starannością i sprawdzić, o ile jest to możliwe z technicznego punktu widzenia i nie wymaga ręcznej ingerencji, spójność unikatowego identyfikatora, a w przypadku stwierdzenia braku spójności unikatowego identyfikatora – odmówić wykonania zlecenia płatniczego i powiadomić o tym płatnika³⁶. Co ciekawe, w praktyce to właśnie dostawca odbiorcy będzie miał możliwość weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi odbiorcy, niezależnie od tego czy jest jednocześnie dostawcą płatnika, czy też nie. Gdy dostawca płatnika i dostawca odbiorcy są odrębnymi podmiotami, dostawca płatnika musiałby weryfikować dane u dostawcy odbiorcy, zanim doprowadzi do uznania jego rachunku. *De lege lata*, wobec braku ściśle wyartykułowanego w przepisach obowiązku weryfikacyjnego, udostępnianie danych użytkowników między dostawcami wymagałoby analizy pod kątem zgodności takiego działania z przepisami RODO³⁷, a także w kontekście obowiązku zachowania tajemnicy płatniczej³⁸, bankowej³⁹ lub innej prawnie chronionej⁴⁰. Względnie dostawca odbiorcy powinien być obowiązany do zwrotu dostawcy płatnika środki, gdy po swojej stronie wykryje niezgodność identyfikatora z danymi odbiorcy. Mogłoby to jednak wydłużyć czas wykonywania transakcji. A tymczasem zasadą jest doprowadzenie przez dostawcę płatnika do uznania rachunku płatniczego dostawcy odbiorcy kwotą transakcji płatniczej zainicjowanej przez płatnika nie później niż do końca następnego dnia roboczego po otrzymaniu zlecenia⁴¹. Dostawca odbiorcy, co do zasady, obowiązany jest udostępnić odbiorcy kwotę transakcji płatniczej natychmiast po uznaniu tą kwotą rachunku dostawcy odbiorcy⁴². Przepisy nie wyłączają natomiast prawa stron do tego, aby nałożyć na dostawcę umowny obowiązek weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi odbiorcy. Brak wywiązania się z tego obowiązku mógłby skutkować kontraktową odpowiedzialnością danego dostawcy wobec użytkownika.

³⁴ Motyw 48 zd. 3 PSD1.

³⁵ Motyw 88 zd. 3 PSD2.

³⁶ Na wynikające z motywu 48 PSD1 prawo (nie zaś obowiązek) państwa członkowskiego do tego, aby wprowadzić wymóg weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora uwagę zwrócił SA w Warszawie w wyr. z 20 lutego 2015 r., VI ACa 546/14, LEX nr 1665165. Podobnie wyr. SA w Warszawie z 31 października 2014 r., I ACa 607/14, LEX nr 1563664, w którym sąd dodatkowo słusznie zwrócił uwagę, że motyw 48 PSD1 dotyczy tylko dostawcy płatnika. Analogicznie przewiduje motyw 88 zd. 3 PSD2.

³⁷ Rozporządzenie PE i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88) (dalej: RODO).

³⁸ Art. 11–13 uup.

³⁹ Art. 104–105c pb.

⁴⁰ Zob. np. art. 9e–9h ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. 2020, poz. 1643).

⁴¹ Art. 54 ust. 1 uup.

⁴² Art. 59 ust. 2 *in principio* uup. Wyjątki od tej zasady przewiduje art. 59 ust. 2 pkt 1 i 2 uup. Obowiązek wynikający z art. 59 ust. 2 uup ma również zastosowanie do płatności w ramach jednego dostawcy (art. 59 ust. 2a uup). Z kolei zgodnie z art. 59 ust. 4 uup w przypadku transakcji płatniczych inicjowanych przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem (*acquiring*) dostawca odbiorcy lub odbiorca mogą uzgodnić dłuższy termin wykonania niż określony w art. 59 ust. 2 uup.

2. Podanie nieprawidłowego unikatowego identyfikatora a możliwość powołania się przez płatnika na błąd co do treści czynności prawnej

Przepisy ustawy o usługach płatniczych wyłączają zatem odpowiedzialność dostawców w przypadku wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, co generalnie znajduje odzwierciedlenie w aktualnym orzecznictwie sądów powszechnych⁴³, TSUE⁴⁴ i wypowiedziach doktryny (Hornowski, Janiszewski, Karkowska, Rudolf i Seweryniak, 2014, s. 44; Hornowski, Janiszewski, Rudolf i Seweryniak, 2014, s. 39; Grabowski, 2020, komentarz do art. 143, pkt II; Pacak, 2014, komentarz do art. 143; Torończak, 2019)⁴⁵. Odmienne podejście do omawianej problematyki zaprezentował SA w Białymstoku w niedawnym wyroku z 2019 r., wydanym na kanwie sprawy, w której wskutek działania złośliwego oprogramowania doszło do nieprzewidzianej i niezamierzonej (przestępczej) modyfikacji numeru rachunku bankowego odbiorcy wbrew rzeczywistej woli płatnika, w efekcie czego beneficjentem transakcji stał się posiadacz rachunku o podmienionym numerze⁴⁶. Sąd uznał, że nie sposób uznać taką autoryzację za prawidłową, wywołującą skutki prawne, o których mowa w art. 40 ust. 1 uup⁴⁷. Zdaniem sądu działanie płatnika związane z autoryzacją przedmiotowego przelewu można ocenić też jako błąd przewidziany w art. 83 § 1 k.c. (jak należy sądzić, sąd miał na myśli art. 84 § 1 lub 86 § 1 k.c., skoro wskazał na błąd, nie zaś na pozorną czynność prawną)⁴⁸. W ocenie sądu, skoro autoryzacja jest kwalifikowana jako oświadczenie woli, które stanowi element czynności prawnej, i celem tej czynności było wywołanie określonych skutków prawnych związanych ze stosunkiem zobowiązaniowym, to powinna ona podlegać ocenie prawnej związanej z wadami oświadczeń woli⁴⁹. Sąd ten przyjął zatem, że płatnik wyraził co prawda zgodę na wykonanie transakcji, działając jednak pod wpływem usprawiedliwionego a zarazem istotnego błędu, z czego sąd – poprzez zastosowanie przepisów kodeksu cywilnego o wadach oświadczenia woli – wywiódł, że płatnik uchylił się od skutków złożonego oświadczenia woli, transakcja miała zaś charakter nieautoryzowany⁵⁰. Co ciekawe stanowiska takiego nie podzielił SO w Łodzi, który stwierdził, że autoryzacja jest oświadczeniem wiedzy⁵¹. W tym zakresie stanowisko sądu łódzkiego uznać należy za chybione. Słusznie

⁴³ Na brak odpowiedzialności dostawcy wskazano np. w wyr. SA w Warszawie z 31 października 2014 r., I ACa 607/14, LEX nr 1563664; wyr. SO we Wrocławiu z 27 czerwca 2016 r., II Ca 860/15, LEX nr 2095208; wyr. SR dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu z 14 grudnia 2015 r., I C 1248/15, LEX nr 2069743. Zob. również wyr. SO w Łodzi z 10 stycznia 2019 r., III Ca 2160/18, LEX nr 2670739, a także wyr. SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi: z 13 marca 2018 r., VIII C 1906/17, LEX nr 2470177; z 29 czerwca 2018 r., VIII C 2331/17, LEX nr 2576268; z 26 września 2018 r., VIII C 2205/17, LEX nr 2577183; z 5 grudnia 2018 r. VIII C 343/18, LEX nr 2607692; z 8 lutego 2019 r., VIII C 1018/18, LEX nr 2637131; z 13 lutego 2019 r., VIII C 2323/18, LEX nr 2637157; z 22 lutego 2019 r., VIII C 329/18, LEX nr 2637161; z 23 kwietnia 2019 r., VIII C 2523/18, LEX nr 2680652 oraz z 15 lipca 2019 r., VIII C 14/19, LEX nr 2719975 – w orzeczeniach tych sądy przywołały wyr. SA w Warszawie z 31 października 2014 r., I ACa 607/14, stwierdzając, że w świetle obowiązujących przepisów bankowi nie można zarzucić niedochowania należytej staranności poprzez niesprawdzenie personaliów beneficjenta przelewu z danymi posiadacza rachunku. Inaczej np. wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949.

⁴⁴ Wyr. TSUE z 21 marca 2019 r. w sprawie C-245/18, ECLI:EU:C:2019:242, pkt 30 i 31.

⁴⁵ Wydaje się, że inne stanowisko zajmuje B. Bajor, stwierdzając, że: „Wydaje się więc, że przyjęta interpretacja, według której dostawca nie ponosi odpowiedzialności i nie ma obowiązku sprawdzania, czy występuje zgodność unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi, jest wprawdzie zgodna z literalnym brzmieniem przepisów omawianej ustawy, niemniej trzeba się zastanowić, czy nie narusza podstawowych, ogólnych zasad prawa zobowiązań. Konieczność zachowania należytej staranności, szczególnie w przypadku podmiotu, który należy traktować jako profesjonalistę – w szczególności w relacjach z konsumentem – zdaje się przesądzać inaczej” (Bajor, 2021, komentarz do art. 143). Wypowiedź ta zdaje się nawiązywać do uzasadnienia wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949. Stanowisko takie nie znajduje jednak odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach ustawy o usługach płatniczych.

⁴⁶ Wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Wyr. SO w Łodzi z 11 czerwca 2021 r., XIII Ga 833/20, LEX nr 3213079. Sąd ten wskazał co prawda na: „uzasadnienie wyr. Sądu Rejonowego w Białymstoku z dn. 5 kwietnia 2019 r. wydanym w sprawie o sygn. akt I AGa 176/18”, niemniej należy przyjąć, że jest to omyłka i intencją sądu było odwołanie się do wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949. SO w Łodzi stwierdził, że nie podziela poglądu wyrażonego przez wspomniany SA w Białymstoku, stanowiącego, że skoro autoryzacja jest kwalifikowana jako oświadczenie woli, które stanowi element czynności

się przyjmuje w doktrynie (Grabowski, 2020, komentarz do art. 40) i dotychczasowym orzecznictwie⁵², że zgoda na wykonanie transakcji (zlecenie) stanowi oświadczenie woli. Szczegółowa analiza problematyki powoływania się przez płatnika na wady oświadczenia woli, jakim jest zgoda na wykonanie transakcji lub zlecenie płatnicze wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Niemniej, warto zasygnalizować kluczowe zagadnienia problemowe ujawniające się po lekturze uzasadnienia przywołanego orzeczenia SA w Białymstoku.

Nie wykluczając *a priori* możliwości zastosowania przepisów kodeksu cywilnego regulujących wady oświadczenia woli do oświadczeń składanych w związku z inicjowaniem transakcji płatniczych, należy pamiętać, że instytucja uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli uregulowana w art. 88 k.c. oznacza, że doszło do złożenia oświadczenia woli, choć nastąpiło to pod wpływem błędu, w tym błędu wywołanego podstępem lub wskutek groźby. W przeciwnym razie nie nastąpiłyby skutki, od których na gruncie przepisów kodeksu cywilnego można się uchylać. Tymczasem nieautoryzowana transakcja płatnicza ma miejsce wówczas, gdy płatnik nie wyraził zgody na jej wykonanie w sposób przewidziany w umowie, ewentualnie wycofał w odpowiednim czasie skutecznie zgodę na wykonanie transakcji (odwołał zlecenie płatnicze). Zastosowanie art. 88 k.c. nie zmienia więc okoliczności, że doszło do złożenia oświadczenia woli, a zatem do autoryzacji transakcji, w związku z czym na gruncie ustawy o usługach płatniczych wątpliwym jest twierdzenie, że ma ona charakter nieautoryzowany⁵³. Możliwość powołania się na wady oświadczenia woli zasadniczo dotyczyć będzie więc wyłącznie autoryzowanych transakcji płatniczych, a więc takich, na wykonanie których płatnik wyraził zgodę. Przyjęcie, że doszło do wykonania nieautoryzowanej transakcji płatniczej oznacza, że płatnik nie wyraził zgody na jej wykonanie, a zatem z istoty sprawy nie ma substratu w postaci oświadczenia woli płatnika, na którego wadę można by się powołać i od którego skutków można by się uchylić.

Dla prawnej doniosłości błędu co do treści odpłatnej czynności prawnej, oprócz jego istotności błędu (art. 84 § 2 k.c.) dodatkowo koniecznym jest, aby towarzyszyła mu określona postawa adresata oświadczenia woli (art. 84 § 1 zd. 2 k.c.). Błąd nie musi mieć przy tym charakteru istotnego, gdy wywołany jest przez drugą stronę podstępnie (art. 86 § 1 k.c.). Przepis ten przewiduje również, że w takim wypadku błąd nie musi dotyczyć treści czynności prawnej. Dla odpłatnych czynności prawnych przepisy przewidują ograniczenie możliwości uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia złożonego innej osobie tylko do sytuacji, gdy błąd co do treści czynności prawnej wywołany został przez tę osobę, chociażby bez jej winy albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć (art. 84 § 1 zd. 2 *in fine* k.c.). W doktrynie wskazuje się,

prawnej, i celem tej czynności było wywołanie określonych skutków prawnych związanych ze stosunkiem zobowiązaniowym, to powinna ona podlegać ocenie prawnej związanej z wadami oświadczeń woli.

⁵² Wyr. SO w Łodzi z 19 grudnia 2016 r., III Ca 1401/16, LEX nr 2386618; wyr. SO w Gliwicach z 23 maja 2017 r., II C 421/16, LEX nr 2331891; postanowieniu SN z 10 grudnia 2003 r., V CZ 127/03, LEX nr 136789; postanowieniu WSA z siedzibą w Poznaniu z 14 stycznia 2015 r., III SA/Po 1606/14, LEX nr 1811318.

⁵³ Podobnie na gruncie prawa niemieckiego Amtsgericht Bonn w wyr. z 11 lutego 2015, 109 C 244/14 –, juris., pkt 31 i 32. Sąd wykluczył w sprawie możliwość podważenia autoryzacji z uwagi na istotny błąd. W sprawie płatnik wskutek manipulacji wyraził zgodę na wykonanie transakcji, wbrew subiektywnej woli. Sąd powołał się m.in. na art. 66 ust. 1 PSD1, który stanowi, że państwa członkowskie zapewniają, aby użytkownik usług płatniczych nie mógł odwołać zlecenia płatniczego od momentu jego otrzymania przez dostawcę usług płatniczych płatnika, chyba że w niniejszym artykule określono inaczej. Podobnie wyr. Landgericht Karlsruhe z 23 maja 2014, 20 O 24/13 –, juris., pkt 28 oraz wyr. Landgericht Köln z 16 października 2015, 30 O 330/14 –, juris., pkt 20 i 21. Nieco inaczej należałoby natomiast traktować sytuację, w której wada oświadczenia woli prowadzi do jej nieważności. Przykładem może być oświadczenie złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli – art. 82 k.c. Wówczas zgoda na wykonanie transakcji płatniczej może być rozpatrywana jako nieważna, a w rezultacie transakcja jako nieautoryzowana (podobnie: Blocher i Iwański, 2020). Analogicznie należałoby przyjąć w przypadku oświadczenia woli złożonego drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów (art. 83 k.c.). Wychodząc z takich założeń, dla ustalenia odpowiedzialności stron należałoby zastosować reżim właściwy dla transakcji nieautoryzowanych.

że oświadczenia składane innej osobie stanowią regułę ze względu na to, że umowy stanowią ogromną większość czynności prawnych w polskim systemie prawnym, a ponadto w przypadku rzadziej występujących czynności jednostronnych te zawierające oświadczenie nieskierowane do określonego adresata stanowią mniejszość (Jedliński, 2012, komentarz do art. 88). W związku z tym, należałoby przyjąć, że złożenie przez użytkownika zlecenia płatniczego czy też wyrażona przez płatnika w ramach autoryzacji zgoda, jako czynności jednostronne, składane są dostawcy. Tym samym ewentualny błąd co do treści czynności prawnej mógłby zostać uznany za relewantny prawnie tylko wówczas, gdyby dostawca ten jako adresat oświadczenia woli ów błąd wywołał, o nim wiedział lub miał możliwość z łatwością go zauważyć. Sytuacja, w której to dostawca wywołuje u płatnika błąd wydaje się mało prawdopodobna, choć nie jest niemożliwa (np. podanie klientowi nieprawidłowego numeru rachunku służącego do spłaty kredytu). Z kolei przyjmując założenie, że na gruncie przepisów ustawy o usługach płatniczych na dostawcy nie spoczywa obowiązek weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z danymi odbiorcy (choć teoretycznie można sobie wyobrazić taki obowiązek wynikający z umowy), co do zasady również trudno uznać, że dostawca wiedział o błędzie płatnika, bądź też z łatwością mógł go zauważyć⁵⁴. Dotyczy to w szczególności dostawcy płatnika, który nie jest jednocześnie dostawcą odbiorcy. Taki dostawca z założenia nie będzie miał wiedzy o błędzie płatnika ani też nie będzie miał możliwości z łatwością się o nim dowiedzieć. Nie będzie miał bowiem możliwości weryfikacji zgodności danych osobowych odbiorcy z numerem rachunku – możliwość taką ma tylko dostawca odbiorcy. Gdy dostawca płatnika jest jednocześnie dostawcą odbiorcy, porównanie unikatowego identyfikatora z danymi odbiorcy wskazanymi w zleceniu płatniczym mogłoby pozwolić takiemu dostawcy na ustalenie, a przynajmniej podejrzenie popełnienia przez płatnika błędu. W wielu wypadkach byłby bowiem w stanie stwierdzić, że dane osobowe odbiorcy wskazane przez płatnika w zleceniu płatniczym nie są zgodne z unikatowym identyfikatorem. Przyjmując, że na dostawcy nie spoczywa ustawowy obowiązek w tym zakresie, a wręcz ustawa wyłącza odpowiedzialność za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, nieuprawnionym byłoby wywodzenie dla dostawcy negatywnych skutków z uwagi na brak dokonania takiej weryfikacji⁵⁵. Podsumowując, w przypadku transakcji wykonanej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora co do zasady brak będzie możliwości powołania się przez użytkownika na art. 84 lub art. 86 w zw. z art. 88 k.c. Nawet przyjmując, że błąd co do treści czynności prawnej miał charakter istotny, zwykle nie zostanie wywołany przez dostawcę jako adresata oświadczenia woli, chociażby bez jego winy, dostawca nie będzie wiedział o błędzie ani też nie będzie miał możliwości z łatwością błąd zauważyć. Tymczasem są to niezbędne przesłanki umożliwiające powołanie się na tego rodzaju wady oświadczenia woli w przypadku odpłatnej czynności prawnej. Omawiane ograniczenie nie dotyczy jednak czynności prawnej nieodpłatnej, w związku z czym nie pozwala na kompleksowe wyjaśnienie problemu powoływania się przez płatnika na błąd co do treści czynności prawnej, w przypadku wyrażenia zgody na wykonanie transakcji płatniczej.

⁵⁴ Inaczej SA w Białymstoku w wyr. z dnia 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949, który stwierdził, że: „Błąd ten był błędem istotnym i mógł bowiem z łatwością przez pozwany Bank dostrzeżony ponieważ zarówno powód, jak i rzeczywisty beneficjent przelewu mieli rachunki w tym Banku, dysponującym z pewnością środkami natychmiastowej weryfikacji obu stron tej dyspozycji”.

⁵⁵ Takie podejście oznaczałoby również, że płatnik zlecający transakcję na rzecz odbiorcy, który jest klientem tego samego dostawcy znajduje się w lepszej sytuacji prawnej od płatnika, który zleca transakcje na rzecz odbiorcy będącego klientem innego dostawcy. W pierwszym scenariuszu można by bowiem wywodzić obowiązek dostawcy do weryfikacji spójności identyfikatora z danymi odbiorcy, w efekcie czego płatnik mógłby się powoływać na błąd co do treści czynności prawnej. Takiej możliwości nie mieliby natomiast płatnicy, których transakcje wykonywane są na rzecz odbiorców będących klientami innych dostawców. Tymczasem przepisy ustawy o usługach płatniczych a także PSD2 nie dają podstaw, które by uzasadniały takie zróżnicowanie.

Ustawa o usługach płatniczych w zakresie, w jakim reguluje stosunki cywilnoprawne, stanowi normy o charakterze cywilnoprawnym (Grabowski, 2016; Grabowski, 2020, komentarz do art. 5, pkt VIII; Wyżykowski, 2021). Skoro zlecenie płatnicze i zgoda na wykonanie transakcji stanowią tradycyjne oświadczenia woli (Grabowski, 2020, komentarz do art. 40)⁵⁶, nie należy z założenia wyłączać możliwości powoływania przez użytkownika na wady tych oświadczeń⁵⁷. Jednocześnie należy pamiętać, że zasadniczo przepisy ustawy o usługach płatniczych mają charakter *leges specialis* wobec ogólnych przepisów o zobowiązaniach, w tym przepisów kodeksu cywilnego, a także wobec przepisów ustawy – prawo bankowe (Krawczyk i Zdzeszyńska, 2013, s. 124; Walczak, 2017, pkt 3, s. 227). Pozostałe normy mają zastosowanie tylko w zakresie nieuregulowanym w ustawie o usługach płatniczych (Hornowski, Janiszewski, Karkowska, Rudolf i Seweryniak, 2014, s. 44)⁵⁸. W rezultacie należałoby uznać, że w przypadku gdy zastosowanie znajdują art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup, brakuje podstaw do tego, aby skutecznie kierować roszczenia wobec dostawcy z powołaniem się na błąd co do treści czynności prawnej. Skoro polski ustawodawca, w ślad za prawodawcą unijnym, przesądził, że dostawca nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 144–146 uup, jeżeli unikatowy identyfikator podany przez użytkownika jest nieprawidłowy, to przynajmniej w płaszczyźnie odpowiedzialności dostawcy, art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup należy uznać jako mające pierwszeństwo przed art. 84–88 k.c. Za takim podejściem przemawia również – jak dostrzegł Amtsgericht Bonn – zasada nieodwołalności zlecenia płatniczego⁵⁹, która obecnie uregulowana jest w art. 80 PSD2, który to przepis implementowany został w art. 51 uup, a od której jedyne dopuszczalne wyjątki przewiduje wyłącznie wspomniany art. 80 PSD2⁶⁰. Zgodnie z art. 107 ust. 1 PSD2, dyrektywa ta stanowi akt o charakterze pełnej harmonizacji, w związku z czym odstępstwa z zasady są niedopuszczalne, niezależnie czy wynikają z ogólnych przepisów prawa cywilnego danego państwa członkowskiego, i nawet gdyby miały być korzystne dla użytkowników (Steennot, 2021, pkt II, s. 170).

Ustawa o usługach płatniczych nie wyklucza zatem *per se* możliwości powoływania się przez użytkowników na wady oświadczeń woli (takich jak zlecenie płatnicze lub zgoda na wykonanie transakcji płatniczej), w tym na błąd co do treści czynności prawnej, natomiast wyłącza odpowiedzialność dostawców w przypadku, gdy wada (błąd) polega na nieprawidłowym podaniu przez płatnika unikatowego identyfikatora. Za dopuszczalny wyjątek należałoby uznać zdarzenie, w którym to sam dostawca będzie bezpośrednio przysporzonym wskutek wykonanej transakcji⁶¹.

⁵⁶ Zob. też postanowienie SN z 10 grudnia 2003 r., V CZ 127/03, LEX nr 136789; postanowienie WSA z siedzibą w Poznaniu z 14 stycznia 2015 r., III SA/Po 1606/14, LEX nr 1811318; wyr. SO w Łodzi z 19 grudnia 2016 r., III Ca 1401/16 oraz wyr. SO w Gliwicach z 23 maja 2017 r., II C 421/16, LEX nr 2331891.

⁵⁷ Tak też Amtsgericht Bonn w wyr. z 11 lutego 2015, 109 C 244/14 –, juris, pkt 31. Choć jak wskazano wyżej, ostatecznie sąd wyłączył taką możliwość powołując się na niemieckie przepisy implementujące PSD1.

⁵⁸ Aczkolwiek w zakresie w jakim przepisy sektorowe określają bardziej szczegółowe wymogi, które nie pozostają sprzeczne z przepisami ustawy o usługach płatniczych, mogą one być rozpatrywane jako mające charakter szczególny wobec tej ustawy. Niekiedy zaś ustawodawca wprost przewiduje, że przepisy ustawy o usługach płatniczych ustępują innym przepisom szczególnym. Przykładem takiej regulacji jest art. 13 uup.

⁵⁹ Wyr. Amtsgericht Bonn z 11 lutego 2015, 109 C 244/14 –, juris, pkt 32.

⁶⁰ Art. 80 ust. 1 PSD2.

⁶¹ Twierdzenie to stanowi pewne uproszczenie, gdyż przyjmuje się, że na podstawie umowy rachunku bankowego bank nabywa prawo własności do zdeponowanych pieniędzy, a posiadaczowi rachunku przysługuje jedynie roszczenie o zwrot zdeponowanej kwoty (zob. postanowienie SN z 28 kwietnia 2016 r., I KZP 3/16, LEX nr 2053315; wyr. SN z 8 grudnia 2010 r., V CSK 163/10, LEX nr 784297; wyr. SN z 13 lutego 2004 r., IV CK 40/03, LEX nr 151636; wyr. SO w Warszawie z 19 grudnia 2016 r., I C 229/15, LEX nr 2244386; wyr. SA w Poznaniu z 27 października 2010 r., I ACa 733/10, LEX nr 756715; wyr. SN z 24 lutego 2021 r., III CSKP 59/21, LEX nr 3123136). Analogicznie należałoby przyjąć w przypadku rachunków płatniczych. Zresztą skutkiem transakcji, w przypadku której zaangażowany jest dostawca płatnika i dostawca odbiorcy są odrębnymi podmiotami, w pierwszej kolejności jest uznanie rachunku dostawcy odbiorcy, a dopiero następnie – rachunku odbiorcy. W tym sensie dostawca jest podmiotem przysporzonym w przypadku każdej wykonanej transakcji płatniczej.

Przykładem może być sytuacja, w której skutkiem wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora będzie uznanie rachunku technicznego⁶² prowadzonego przez dostawcę, który nie jest rachunkiem płatniczym. Sądzę, że nie jest również wykluczona możliwość powoływania się przez płatnika na błąd co do treści czynności prawnej i dochodzenia na tej podstawie zwrotu środków od odbiorcy, który przysporzony został wskutek wykonania transakcji. Niemniej, zasadniczo przyjmuje się, że w przypadku transakcji wykonanej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, podstawę prawną dochodzenia roszczeń przez płatnika stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu⁶³, co jest przedmiotem analizy w dalszej części artykułu.

III. Odpowiedzialność dostawcy usług płatniczych na podstawie umowy lub przepisów szczególnych

W przywołanym wcześniej wyroku SA w Białymstoku, z jednej strony sąd ten dostrzegł, że w związku z wejściem w życie art. 143 uup w piśmiennictwie wyrażono pogląd, że zamyka on wątpliwości prawne dotyczące obowiązku banków weryfikowania podanych przez osobę zlecającą dokonanie przelewu danych odbiorcy z podanym numerem rachunku bankowego tego odbiorcy, w związku z czym poglądy wyrażone w omówionych wyżej wyrokach z SN 2004 i 2008 r.⁶⁴ utraciły aktualność⁶⁵. Z drugiej zaś, stwierdził, że roszczenia przysługujące użytkownikowi na podstawie art. 144–146 uup nie wyłączają jego dalej idących uprawnień, które mogą wynikać z umowy o usługę płatniczą lub z ogólnych przepisów prawa (art. 147 uup) – nie oznacza to więc, iż użytkownik nie ma prawa do innych roszczeń, w szczególności na zasadach odpowiedzialności deliktowej (art. 415 i n. k.c.) czy też kontraktowej (art. 471 i n. k.c.)⁶⁶. Sąd powołał się także na pogląd, wedle którego przyjęta interpretacja, według której dostawca nie ponosi odpowiedzialności i nie ma obowiązku sprawdzania czy występuje zgodność unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi, jest wprawdzie zgodna z literalnym brzmieniem przepisów ustawy o usługach płatniczych, niemniej trzeba się zastanowić czy nie narusza podstawowych, ogólnych zasad prawa zobowiązań⁶⁷. W konsekwencji uznał, że nie wydaje się tak jednoznaczne wyłączenie odpowiedzialności dostawcy wobec podania przez płatnika błędnie nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, niezgodnego z pozostałymi danymi⁶⁸. W ocenie sądu, w tym wypadku – mając na uwadze literalne brzmienie (jak należy sądzić sąd ma na myśli art. 143 ust. 2 zd. 1 uup) – nie będą miały zastosowania rozwiązania przyjęte w art. 144 ust. 1 i art. 145 ust. 1 uup, natomiast nie można wyłączyć odpowiedzialności odszkodowawczej dostawcy opartej na zasadach ogólnych⁶⁹. W świetle powyższego wykonanie zlecenia płatniczego, zgodnie z treścią art. 143 uup, nie przesądza jeszcze o braku odpowiedzialności dostawcy płatnika, jeżeli

⁶² W doktrynie słusznie się dostrzega, że rachunek techniczny o funkcji wyłącznie pomocniczej, służący użytkownikowi-kredytobiorcy jedynie do spłaty kredytu z wyłączeniem możliwości swobodnego dokonywania przez użytkownika innych transakcji płatniczych, nie będzie rachunkiem płatniczym (Rogoń, 2012).

⁶³ Z tego punktu widzenia powoływanie się na wady oświadczenia woli nie wydaje się konieczne, aczkolwiek z ostrożności płatnik może chcieć dochodzić roszczeń w oparciu o obie podstawy prawne, czego nie wyklucza art. 414 k.c.

⁶⁴ Wyr. SN z 19 marca 2004 r., IV CK 158/03, LEX nr 112921; wyr. SN z 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08, LEX nr 471143.

⁶⁵ Wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

uzasadnione okażą się w stosunku do tego dostawcy zarzuty naruszenia obowiązków wynikających z tej ustawy bądź umowy⁷⁰. W rozpatrywanej sprawie sąd wskazał na obowiązek banku wynikający z art. 43 ust. 1 uup, dotyczący zapewnienia, że indywidualne dane uwierzytelniające nie są dostępne dla osób innych niż użytkownik uprawniony do korzystania z tego instrumentu⁷¹. Z przyjętych ustaleń wynikało natomiast, że bank nie zapewnił, aby uzgodniony między stronami zbiór procedur, składających się na instrument płatniczy, nie był dostępny dla osób trzecich⁷². W ocenie sądu stanowiło to nienależyte wykonanie umowy rachunku bankowego, ponieważ dostarczony został powodowi system obsługi internetowej transakcji, stanowiący instrument płatniczy, umożliwiający podstawienie numeru rachunku bankowego przez osobę trzecią, bez udziału użytkownika⁷³.

Nie wchodząc w tym miejscu w szczegółowe rozważania o poziomie bezpieczeństwa systemów bankowości elektronicznej, nie sposób nie wyrazić krytycznej oceny wobec twierdzenia sądu, jakoby z faktu podmiany numeru rachunku wskutek przestępczych działań osób trzecich niejako automatycznie wywodzić winę i w konsekwencji odpowiedzialność dostawcy. Oczywiście można i należy wymagać od dostawców należytej (a być może nawet podwyższonej⁷⁴) staranności w tworzeniu systemów służących do inicjowania i wykonywania transakcji, a więc takich, które zmniejszają prawdopodobieństwo wykonania nieautoryzowanych transakcji. Niemniej, nie można ani z faktu wykonania przez dostawcę nieautoryzowanej transakcji płatniczej, ani też z obecności na urządzeniu płatnika złośliwego oprogramowania lub innych przestępczych działań osób trzecich, niejako *a priori* zakładać, że winę i odpowiedzialność z tego tytułu ponosi dostawca. Okoliczność, że osoby trzecie mogły ingerować w treść zlecenia płatniczego bez udziału płatnika nie może więc samo przez się świadczyć o nienależym wykonaniu zobowiązania przez dostawcę (Wyżykowski, 2020)⁷⁵.

Wracając do istoty problemu, sąd orzekł, że płatnik wyraził zgodę na wykonanie transakcji, działając pod wpływem usprawiedliwionego błędu, a w konsekwencji, na gruncie art. 46 ust. 1 uup należy przyjąć, że wystąpiła nieautoryzowana transakcja płatnicza uprawniająca płatnika do żądania od jego dostawcy zwrotu kwoty nieautoryzowanej transakcji płatniczej⁷⁶. Pomijając omówione wcześniej wątpliwości co do takiego podejścia⁷⁷, sąd zamiast konsekwentnie zastosować przepisy o nieautoryzowanych transakcjach (skoro przyjął taką kwalifikację transakcji), uznał, że w sprawie co do zasady znajdzie zastosowanie art. 143 uup, co jednak w ocenie sądu nie wyklucza możliwości przypisania bankowi odpowiedzialności na zasadach ogólnych. Tymczasem, przyjęcie, że

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Zob. wyr. SN z 19 lutego 2003 r., V CKN 1680/00, LEX nr 583917.

⁷⁵ Również w sprawie rozpatrywanej przez Oberlandesgericht Oldenburg, sąd ten stwierdził, że nie było żadnych konkretnych podstaw do przyjęcia by to centrum danych dostawcy zostało zhakowane lub zmanipulowane (postanowienie Oberlandesgericht Oldenburg z 21 sierpnia 2018, 8 U 163/17 –, juris., pkt 3). W sprawie doszło do zainstalowania złośliwego oprogramowania na komputerze płatnika.

⁷⁶ Wyr. SA w Białymstoku z 5 kwietnia 2019 r., I AGa 176/18, LEX nr 2716949.

⁷⁷ Zastosowanie art. 84 lub art. 86 w zw. z art. 88 k.c. oznacza, że doszło do złożenia – choć pod wpływem błędu – oświadczenia woli (zgody na wykonanie transakcji), a zatem do autoryzacji transakcji. W przeciwnym razie nie nastąpiłyby skutki od których można się uchylać. W art. 88 k.c. mowa jest bowiem o uchyleniu się od skutków oświadczenia woli, nie zaś o uchyleniu samego oświadczenia woli. W związku z tym wysoce wątpliwym jest twierdzenie, że wskutek zastosowania art. 88 k.c. transakcja, na którą płatnik wyraził zgodę, działając pod wpływem błędu, może być kwalifikowana jako nieautoryzowana. Z kolei, gdy transakcja rzeczywiście okaże się nieautoryzowana, to brak podstaw do stosowania przepisów o wadach oświadczenia woli, wobec tego, że brakuje zgody (a więc oświadczenia woli), od którego skutków płatnik miałby się uchylać.

zastosowanie znajduje art. 143 uup jest równoznaczne z uznaniem, że transakcja nie ma nieautoryzowanego charakteru (tzn. że płatnik wyraził zgodę na jej wykonanie). Z kolei przyjęcie, że doszło do wykonania nieautoryzowanej transakcji wyklucza możliwość zastosowania art. 143 uup oraz pozostałych przepisów Działu IX uup, które regulują odpowiedzialność za wykonanie transakcji płatniczych⁷⁸. Z kolei, gdyby w ocenie sądu transakcja miała charakter autoryzowany, lecz wykonana została z podaniem przez płatnika nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, to na gruncie art. 143 uup, należałoby uznać, że obecnie odpowiedzialność dostawcy z tego tytułu co do zasady jest wyłączona na podstawie tego przepisu. Istotnie, art. 147 uup nie wyłącza roszczeń użytkownika wynikających z umowy zawartej z dostawcą oraz z przepisów prawa właściwego dla tej umowy. Aktualnie brakuje jednak przepisów, które uchylałyby zasadę wynikającą z art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 uup, w związku z czym ewentualny obowiązek weryfikacji zgodności danych odbiorcy z unikatowym identyfikatorem można by wywodzić co najwyżej z treści obowiązującej strony umowy. Tymczasem z analizowanego orzeczenia nie wynika, aby sąd ustalił, że tego rodzaju postanowienie znajdowało się w umowie między występującymi w sprawie stronami i nakładało na bank kontraktowy obowiązek weryfikacji danych odbiorcy przelewu. Artykuł 147 uup nie uchyla *per se* zasady braku odpowiedzialności dostawcy za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. Wyjątek stanowi sytuacja, w której dostawca oraz użytkownik w wiążącej strony umowie uzgodnią, że na dostawcy spoczywa obowiązek weryfikacji danych odbiorcy, a w razie wykrytej nieprawidłowości obowiązek niewykonania transakcji. Działanie takie polepsza sytuację prawną użytkownika i nie stoi w sprzeczności z przepisami ustawy o usługach płatniczych, a wręcz należy je uznać za wprost dopuszczalne na gruncie art. 147 uup. Obowiązek taki istnieć będzie jednak tylko w relacji dostawca – płatnik lub dostawca – odbiorca, w zależności od tego, w której z umów zawarto odpowiednie postanowienia. Zasadniczo umowa zawarta między danym dostawcą a użytkownikiem nie będzie wywierać bezpośrednich skutków na prawa i obowiązki innego użytkownika oraz innych dostawców uczestniczących w łańcuchu inicjowania i wykonywania transakcji.

Jako nietrafne należy również ocenić rozstrzygnięcie SO w Łodzi w niedawnym wyroku z 2021 r.⁷⁹. Sąd ten z jednej strony stwierdził, że transakcja została przez płatnika autoryzowana i wykluczył możliwość powołania się przez płatnika na błąd w rozumieniu art. 83 § 1 k.c.⁸⁰. Z drugiej zaś, w ocenie sądu nie można było przyjąć, że płatnik doprowadził do podmiany rachunków bankowych umyślnie lub na skutek rażącego niedbalstwa, w związku z powyższym, zgodnie z art. 46 ust. 1 uup, bank był zobowiązany niezwłocznie przywrócić obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miały miejsca sporne transakcje płatnicze z rachunku płatnika⁸¹. Jest to podejście błędne. Jeżeli w ocenie sądu transakcja miała autoryzowany charakter to brak było podstaw do stosowania art. 46 ust. 1 uup. Na gruncie obowiązujących przepisów oznacza to jednocześnie, że odpowiedzialność za transakcję z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora ponosi płatnik.

⁷⁸ Wyjątek stanowią art. 148 zd. 2 i art. 149 uup, które również znajdują zastosowanie do transakcji nieautoryzowanych.

⁷⁹ Wyr. SO w Łodzi z 11 czerwca 2021 r., XIII Ga 833/20, LEX nr 3213079.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

IV. Praktyczne aspekty dochodzenia roszczeń przez płatnika

1. Roszczenie o zwrot środków na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu

Przyjmuje się, że osobie, która w sposób omyłkowy zleciła wykonanie transakcji płatniczej, a więc podając nieprawidłowy identyfikator (numer rachunku) odbiorcy, przysługuje, na podstawie art. 405 w zw. z art. 410 k.c. roszczenie o zwrot przelanej kwoty tytułem bezpodstawnego wzbogacenia (Janiak, 2002)⁸². W praktyce skuteczne wniesienie takiego powództwa będzie jednak niemożliwe, jeżeli składający zlecenie płatnicze nie znajduje się w posiadaniu danych osobowych odbiorcy transakcji⁸³. Kodeks postępowania cywilnego⁸⁴ wymaga bowiem od wnoszącego pozew wskazania w pozwie m.in. imienia i nazwiska (lub nazwy) pozwanego⁸⁵, oznaczenia jego miejsca zamieszkania lub siedziby⁸⁶, a także numeru PESEL lub NIP⁸⁷ w przypadku osób fizycznych oraz numeru w KRS lub NIP w przypadku innych niż osoby fizyczne podmiotów⁸⁸. PSD1, mimo że wprowadziła zasadę braku odpowiedzialności dostawców za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, nałożyła na dostawcę płatnika obowiązek podjęcia stosownych starań, aby odzyskać środki zaangażowane w transakcję płatniczą⁸⁹. Dyrektywa ta, a w ślad za nią ustawa o usługach płatniczych⁹⁰, pierwotnie nie wspominała jednak o obowiązkach dostawcy odbiorcy w tym zakresie⁹¹. Przepisy te nie upoważniały też żadnego z dostawców do tego, aby ujawnić płatnikowi dane odbiorcy-beneficjenta omyłkowej transakcji. W tym stanie rzeczy dostawcy nie tylko nie byli więc obowiązani, ale ponadto nie jest oczywiste, że byli uprawnieni do podejmowania dalej idących kroków w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej wykonanej z użyciem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora⁹². W konsekwencji skuteczność działań podjętych w celu odzyskania przez płatnika środków bardzo często zależała *de facto* tylko od woli odbiorcy-posiadacza rachunku, na którego rachunek środki trafiły⁹³. Braki w regulacji PSD1 w omawianym zakresie dostrzegł prawodawca unijny, który w PSD2 zawarł w tej materii odmienne niż w PSD1 uregulowania⁹⁴. PSD2 utrzymała zasadę braku odpowiedzialności dostawców w tym

⁸² Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2225, Sejm RP VIII kadencji, s. 4 <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2225> (30 czerwca 2021).

⁸³ Ibidem, s. 4.

⁸⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2020, poz. 1575) (dalej: k.p.c.).

⁸⁵ Art. 187 w zw. z art. 126 § 1 pkt 2 k.p.c.

⁸⁶ Art. 187 w zw. z art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c. Zob. też uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2225, Sejm RP VIII kadencji, s. 4.

⁸⁷ Art. 187 w zw. z art. 126 § 2 pkt 2 k.p.c. Przy czym zgodnie z art. 208¹ k.p.c.: „Sąd z urzędu ustala numer PESEL pozwanego będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku, lub numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP pozwanego niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania”.

⁸⁸ Art. 187 w zw. z art. 126 § 2 pkt 3 k.p.c.

⁸⁹ Art. 74 ust. 2 zd. 1 i 2 PSD1.

⁹⁰ W wyr. SO w Warszawie z 22 maja 2015 r., V Ca 2498/14, LEX nr 2385538, sąd ten na gruncie ustawy o usługach płatniczych w brzmieniu przed implementacją PSD2 stwierdził, że przepis art. 143 uup nie nakłada na bank występujący w roli dostawcy odbiorcy przelewu obowiązku podejmowania jakichkolwiek działań zmierzających do odzyskania kwoty transakcji płatniczej. Bank odbiorcy przelewu może jedynie – na zgłoszenie dokonane przez bank płatnika – poinformować swojego klienta o zaistniałym zdarzeniu. W wyr. SO we Wrocławiu z 27 czerwca 2016 r., II Ca 860/15, LEX nr 2095208, sąd ten stwierdził, że dostawca płatnika jest obowiązany podjąć działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej.

⁹¹ Art. 74 ust. 2 zd. 2 PSD1 stanowił jedynie, że: „Dostawca usług płatniczych płatnika podejmuje jednak stosowne starania, aby odzyskać środki zaangażowane w transakcję płatniczą”.

⁹² Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2225, Sejm RP VIII kadencji, s. 3–4. Zob. też II Rekomendacja Rady Prawa Bankowego przy Związku Banków Polskich i Zespołu ds. Regulacji Płatniczych w sprawie wybranych problemów interpretacyjnych ustawy o usługach płatniczych z 18 września 2012 r., pytanie 2, ad 2.

⁹³ Ibidem, s. 4.

⁹⁴ Ibidem, s. 4.

zakresie⁹⁵ i analogicznie do PSD1 na dostawcę płatnika obowiązek podjęcia rozsądnych działań, aby odzyskać środki pieniężne będące przedmiotem transakcji płatniczej⁹⁶. Przy czym PSD2 – inaczej niż PSD1 – dodatkowo na dostawcę odbiorcy obowiązek współpracowania w podejmowaniu tych działań, również w drodze przekazywania dostawcy płatnika wszystkich stosownych informacji na potrzeby pobrania środków pieniężnych⁹⁷. Ponadto przewiduje, że w przypadku gdy odzyskanie środków pieniężnych okaże się niemożliwe, dostawca płatnika dostarcza płatnikowi, na jego pisemny wniosek, wszystkie informacje dostępne dla dostawcy płatnika i dla niego istotne, aby mógł on zgłosić roszczenie prawne w celu odzyskania środków pieniężnych⁹⁸.

W Polsce implementacja tych przepisów nastąpiła na podstawie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 864), której projekt przedłożony został Sejmowi przez Prezydenta RP, który uwzględnił w tym zakresie propozycję zainicjowania zmian przedstawionych przez Rzecznika Finansowego⁹⁹. Utrzymano więc zasadę braku odpowiedzialności dostawców za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. Dostawca płatnika obowiązany jest jednak podjąć działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej wykonanej z użyciem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, w szczególności w trybie i na zasadach określonych w art. 143a–143c uup¹⁰⁰. Jeżeli dostawca płatnika nie prowadzi rachunku odbiorcy, obowiązek ten spoczywa również na dostawcy odbiorcy¹⁰¹. Szczegółowe rozwiązania przyjęte na mocy wspomnianej ustawy wychodzą poza minimalny zakres ochrony przewidziany w art. 88 PSD2. Bardzo precyzyjnie określają prawa płatnika, a także obowiązki dostawcy płatnika, dostawcy odbiorcy oraz konsekwencje dla odbiorcy-beneficjenta (bezpodstawnie przysporzonego). Procedura ta nie będzie przedmiotem szczegółowej analizy w pracy, gdyż ma charakter techniczny i znajduje zastosowanie, gdy doszło do wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora (szerzej zob. Torończak, 2020). Jej podstawowym celem jest doprowadzenie do otrzymania przez płatnika zwrotu kwoty mylnie zleconej transakcji bez konieczności angażowania sądu, a więc do polubownego rozwiązania zaistniałej sytuacji. Zarazem zapewnia, że w razie braku dobrowolnego dokonania zwrotu środków przez odbiorcę, płatnik otrzyma niezbędne dane odbiorcy umożliwiające mu dochodzenie swoich roszczeń przed sądem. Omawiane przepisy nie przesądzają więc w żaden sposób, której stronie – płatnikowi czy też odbiorcy – przysługuje tytuł prawny do środków. Stwarzają jedynie ramy proceduralne do tego, aby sprawa mogła zostać rozpatrzona przez sąd z inicjatywy płatnika. *De lege ferenda* rozwiązania te należałoby również implementować w przepisach prawa bankowego, aby zapewnić ochronę płatników również w zakresie, w jakim zgodnie z art. 5 uup ustawa ta nie znajduje zastosowania.

⁹⁵ Art. 88 ust. 1, ust. 2 i ust. 5 PSD2.

⁹⁶ Art. 88 ust. 3 zd. 1 PSD2.

⁹⁷ Art. 88 ust. 3 zd. 2 PSD2.

⁹⁸ Art. 88 ust. 3 zd. 3 PSD2.

⁹⁹ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2225, Sejm RP VIII kadencji, s. 5.

¹⁰⁰ Art. 143 ust. 2 zd. 2 uup.

¹⁰¹ Ibidem. Zgodnie z art. 143 ust. 2 zd. 3 uup: „Strony mogą zastrzec w umowie, że dostawca płatnika ma prawo pobrać od płatnika opłatę za odzyskanie środków” (podobnie art. 88 ust. 4 PSD2, aczkolwiek w przepis ten pozwala na pobranie opłaty każdemu dostawcy, nie zaś wyłącznie dostawcy płatnika, w związku z czym wątpliwości budzi zgodność art. 143a ust. 3 zd. 2 uup z art. 88 ust. 4 PSD2).

2. Podmioty obowiązane do zwrotu środków

Płatnik może w sposób skuteczny kierować swoje roszczenie do odbiorcy będącego beneficjentem wykonanej transakcji¹⁰². Szczególne wątpliwości pojawiają się w sytuacji, w której doszło do komorniczego zajęcia wierzytelności z rachunku odbiorcy i przekazania środków wierzycielowi, wskutek czego odbiorca (dłużnik) nie będzie mógł ich zwrócić¹⁰³. Okoliczność, że wierzytelność z rachunku została zajęta, z dużym prawdopodobieństwem oznacza, że odbiorca (dłużnik) może nie mieć innych środków, które mógłby zwrócić płatnikowi. W tym kontekście warto przywołać niedawny wyrok SN z 2021 r., w którym sąd rozstrzygał sprawę, w której komornik zajął wierzytelność z rachunku bankowego odbiorcy transakcji wykonanej z nieprawidłowym podaniem unikatowego identyfikatora prowadzonego w banku spółdzielczym na rzecz wierzyciela posiadacza tego rachunku (dłużnika)¹⁰⁴. Wierzycielem był z kolei inny bank spółdzielczy¹⁰⁵. Problem polegał na tym, że zajęcie wierzytelności skutkowało przekazaniem wierzycielowi przez komornika środków znajdujących się na rachunku dłużnika-odbiorcy, które obejmowały środki przelane na ten rachunek omyłkowo, wskutek wykonania transakcji z podaniem przez płatnika nieprawidłowego unikatowego identyfikatora¹⁰⁶. Innymi słowy, nie były one należne dłużnikowi. Płatnik zdecydował się dochodzić odszkodowania od banku spółdzielczego, który był wierzycielem dłużnika i który finalnie otrzymał środki od komornika¹⁰⁷. SN stwierdził, że na gruncie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu należy przyjąć istnienie zasady bezpośredniości transmisji majątkowej¹⁰⁸. Zgodnie z nią, przesunięcie majątkowe powinno następować z jednego majątku do drugiego, a zatem bezpośrednio¹⁰⁹. Chodzi w tym przypadku o jedność zdarzenia wywołującego wzbogacenie i zubożenie, nie zaś o tożsamość podmiotów¹¹⁰. Wartość ma „wywodzić się” z majątku solvensa i „przejsć” do majątku accipiensa, który uzyskuje w ten sposób korzyści (wzbogacenie). Oznacza to, że zdaniem sądu zwrotu nienależnego świadczenia można dochodzić jedynie bezpośrednio od osoby, która takie świadczenie otrzymała, tj. od odbiorcy-dłużnika, który jest posiadaczem rachunku uznanego kwotą transakcji wykonanej z podaniem przez płatnika nieprawidłowego unikatowego identyfikatora¹¹¹. W praktyce oznacza to, że ryzyko niewypłacalności odbiorcy (beneficjenta transakcji) obciąża płatnika.

¹⁰² Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2225, Sejm RP VIII kadencji, s. 4.

¹⁰³ W wyr. SA w Krakowie z 13 grudnia 2018 r., I AGa 322/18, LEX nr 2701479, sąd rozpatrywał sprawę, w której dostawca wykonał transakcję z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, sama zaś szkoda bezpośrednio wynikała z braku możliwości odzyskania tej należności wobec komorniczego zajęcia rachunku bankowego, jak też niemożliwości wyegzekwowania świadczenia od osoby, na rzecz której należność ta została przelana. W sprawie tej płatnik dochodził roszczenia od dostawcy, lecz z uwagi na to, że dostawca wykonał transakcję mimo wcześniejszego wycofania przez płatnika zgody i odwołania zlecenia płatniczego.

¹⁰⁴ Wyr. SN z 24 lutego 2021 r., III CSKP 59/21, LEX nr 3123136.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Warto jednak odnotować, że z istoty wykonywania transakcji płatniczych wynika, że przynajmniej jeden dostawca pośredniczy w transferze środków. Co więcej w przypadku, gdy wykonanie transakcji wiąże się z uznaniem rachunku dostawcy odbiorcy (a więc w sytuacji, w której dostawca płatnika i dostawca odbiorcy są odrębnymi podmiotami), bezpośrednim odbiorcą świadczenia jest dostawca odbiorcy, nie zaś odbiorca (pomija się udział ewentualnych innych podmiotów pośredniczących w wykonaniu transakcji). Idąc tokiem rozumowania SN i przyjmując bardzo ścisłe rozumienie bezpośredniego charakteru transferu środków między solvenssem a accipiensem, wcale nie jest oczywistym, że w przypadku wykonywania transakcji płatniczych, odbiorca jest uzyskującym bezpośrednią korzyść accipiensem.

V. Problematyka prounijnej wykładni art. 64 ustawy – Prawo bankowe

Niezwykle ciekawe okazuje się podejście polskich sądów powszechnych do wykładni art. 64 pb w odniesieniu do stanów faktycznych zaistniałych w okresie od 1 listopada 2009 r.¹¹² – 23 października 2011 r. włącznie¹¹³, a więc w okresie, w którym ustawa o usługach płatniczych jeszcze nie obowiązywała, lecz upłynął już termin na implementację PSD1. Prounijna wykładnia art. 64 pb pozwoliła sądom wywieść, że za zdezaktualizowane – w stosunku do stanów faktycznych, zaistniałych od 1 listopada 2009 r., do których zastosowanie znalazłaby ustawa o usługach płatniczych – uznać należy poglądy orzecznictwa stanowiące, że bank odpowiada za szkody wynikające z przesłania pieniędzy na nieprawidłowo podany rachunek, niezgodny z określeniem nazwy podmiotu wskazanego w poleceniu przelewu¹¹⁴. Choć zdarzały się również sądy niepodzielające takiego podejścia¹¹⁵. Na potencjalną konieczność prounijnej wykładni art. 64 pb wskazał również SN w wyroku z 2015 r.¹¹⁶. W stanie faktycznym sprawy chodziło jednak o transakcje zainicjowane przed datą, w której należało implementować PSD1, w związku z czym SN za bezzasadne uznał szersze odniesienie się do tej kwestii¹¹⁷. Jest to swego rodzaju paradoks, gdyż jednym z głównych celów PSD1 i PSD2 jest zwiększenie ochrony użytkowników w tym konsumentów (podobnie Rutkowska-Tomaszewska 2013a, 2013b; Zahrt, 2018, pkt III.3), a tymczasem w omawianym zakresie poziom tej ochrony okazuje się niższy, aniżeli standard wynikający z wykładni przepisów krajowych dokonywanej przez SN przez wprowadzeniem PSD1. Oczywiście istnieje małe prawdopodobieństwo, aby w przyszłości do sądów trafiały sprawy dotyczące transakcji inicjowanych czy wykonanych przed wejściem w życie PSD1. W każdym razie, takich spraw będzie coraz mniej. Z tej perspektywy wspomniane orzeczenia mają znaczenie historyczne. Niemniej stanowią istotną wskazówkę, w jaki sposób interpretować krajowe przepisy w przypadku nieterminowej lub nieprawidłowej implementacji prawa unijnego. Obecnie zagadnienie to może mieć kluczowe znaczenie w związku z nieterminową implementacją przez polskiego ustawodawcę PSD2. Chodzi o transakcje zainicjowane lub wykonane w okresie między 13 stycznia 2018 r. (data, w której należało zaimplementować PSD2 i stosować nowe przepisy)¹¹⁸ a 19 grudnia 2018 r. (dzień poprzedzający datę, w której dostawcy prowadzący działalność w dniu 20 czerwca 2018 r.¹¹⁹ mieli się dostosować do nowych przepisów)¹²⁰. Dostawcy, którzy rozpoczęli działalność po dacie 20 czerwca

¹¹² Data, w której zgodnie z art. 94 ust. 1 PSD1 należało implementować przepisy PSD1. W przywołanym przepisie prawodawca posłużył się niefortunnym sformułowaniem, wskazując, że: „Państwa członkowskie wprowadzają w życie przed dniem 1 listopada 2009 r. przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Państwa członkowskie niezwłocznie przekazują Komisji tekst tych przepisów”. W efekcie nie jest jasnym, czy implementacja miała nastąpić najpóźniej w dniu 1 listopada 2009 r., czy też 31 października 2009 r. Jak sądzę chodzi o datę 1 listopada 2009 r. Od godz. 00:00 tego dnia powinny być zatem obowiązywać przepisy krajowe odzwierciedlające normy wynikające z PSD1.

¹¹³ Data poprzedzająca dzień wejścia w życie ustawy o usługach płatniczych.

¹¹⁴ Wyr. SO w Warszawie z 30 grudnia 2013 r., XXV C 35/13, LEX nr 2385536 utrzymany wyr. SA w Warszawie z 20 lutego 2015 r., VI ACa 546/14, LEX nr 1665165. Zobacz też wyr. SA w Warszawie z 31 października 2014 r., I ACa 607/14, LEX nr 1563664. Konkluzje tego sądu należy jednak uznać jako bardzo daleko idące, gdyż dokonał on prounijnej wykładni art. 64 pb nawet w odniesieniu do stanów faktycznych, które wystąpiły w okresie, w którym nie minął jeszcze termin na implementację PSD1, ale ponadto w okresie, w którym dyrektywa ta nawet nie obowiązywała. Z kolei do stanów faktycznych zaistniałych od dnia 24 października 2011 r. w ogóle brak było podstaw do stosowania art. 64 ust. 1 pb, jeżeli zastosowanie znajdowała ustawa o usługach płatniczych.

¹¹⁵ Wyr. SA w Warszawie z 23 lutego 2018 r., VII AGa 178/18, LEX nr 2522739.

¹¹⁶ Wyr. SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 546/14, LEX nr 1753191.

¹¹⁷ Podobnie SO w Gliwicach w wyr. z 28 lutego 2014 r., X Ga 373/13, LEX nr 1897548 pominął uregulowania zawarte w PSD1 na kanwie sporu dotyczącego stanu faktycznego dotyczącego okresu 2007–2008 r.

¹¹⁸ Art. 115 ust. 1 i 2 PSD2.

¹¹⁹ Data wejścia w życie ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 1075) – art. 27 tej ustawy.

¹²⁰ Art. 12 ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 1075).

2018 r. (włącznie) od początku obowiązani byli stosować przepisy ustawy o usługach płatniczych w brzmieniu wynikającym z implementacji PSD2.

Również obecnie mogą pojawić się stany faktyczne, w przypadku których zastosowanie znajdzie art. 64 ust. 1 pb. Będzie tak wówczas, gdy to bank przeprowadzać będzie bankowe rozliczenie pieniężne, a zarazem na podstawie art. 5 uup nastąpi wyłączenie stosowania tejże ustawy¹²¹. Pojawia się ciekawe pytanie, czy dla określenia odpowiedzialności banku należy kierować się prounijną wykładnią art. 64 ust. 1 pb, co by oznaczało, że banki nie są obowiązane weryfikować spójności unikatowego identyfikatora (numeru rachunku bankowego) z innymi danymi odbiorcy. W takim kierunku orzekł SA w Warszawie w wyroku z 2019 r., na kanwie sporu dotyczącego transakcji zainicjowanej (przelewu zleconego) 23 lipca 2015 r. (a więc w okresie obowiązywania ustawy o usługach płatniczych, lecz przed przyjęciem PSD2)¹²². Sąd dokonał wykładni art. 64 ust. 1 pb, uwzględniając treść przepisów PSD1 oraz ustawy o usługach płatniczych w sprawie, w której ustawa ta nie znajdowała zastosowania¹²³. Sąd uznał, że bankowi, w świetle art. 64 ust. 1 pb, nie można zarzucić niedochowania należytej staranności poprzez niesprawdzenie personaliów beneficjenta przelewu z pozostałymi danymi posiadacza rachunku¹²⁴. Zaletą takiego, w ocenie autora słusznego, podejścia byłoby stosowanie jednolitych zasad odpowiedzialności zarówno na gruncie ustawy o usługach płatniczych, jak i na gruncie przepisów prawa bankowego. Przyznać jednak trzeba, że formalnie brakuje jednak podstaw do takiej wykładni, skoro w zakresie, w jakim zastosowanie znajduje art. 64 ust. 1 pb, nie mamy do czynienia z obszarem uregulowanym na mocy PSD2. Z tego punktu widzenia jako aktualną należałoby uznać prokliencką wykładnię tego przepisu zgodną z treścią przywołanych wcześniej wyroków SN z lat 2008¹²⁵ i 2015¹²⁶. W takim ujęciu brak by było również podstaw do prounijnej wykładni art. 64 pb, w odniesieniu do stanów faktycznych zaistniałych w okresie od 1 listopada 2009 r. – 23 października 2011 r., do których ustawa o usługach płatniczych nie znalazła by zastosowania, nawet gdyby weszła w życie w dacie zapewniającej terminową implementację PSD1. Sygnalizowane wątpliwości interpretacyjne każą się zastanowić czy docelowo wszelkie usługi płatnicze i transakcje płatnicze (rozliczenia pieniężne) nie powinny być przedmiotem w pełni jednolitej regulacji na podstawie ustawy o usługach płatniczych, niezależnie od statusu dostawcy.

VI. Uwagi końcowe

Przepisy ustawy o usługach płatniczych wyłączają odpowiedzialność dostawców w przypadku wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora¹²⁷, co generalnie znajduje odzwierciedlenie w aktualnym orzecznictwie sądów powszechnych i wypowiedziach doktryny. *Lege non distinguende* należy przyjąć, że z odpowiedzialności zwolnieni są nie tylko dostawca płatnika, lecz także każdy inny dostawca, w przypadku gdy w inicjowanie lub wykonanie

¹²¹ Art. 64 ust. 2 pb – rozumowanie na zasadzie *a contrario*.

¹²² Wyr. SA w Warszawie z 20 września 2019 r., I ACa 84/19, LEX nr 2736594.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Ibidem. Wydaje się, że taki wariant interpretacyjny dopuścił również SA w Warszawie w przywołanym wcześniej wyr. z 31 października 2014 r., I ACa 607/14, LEX nr 1563664, stwierdzając, że art. 64 ust. 1 pb wymaga prounijnej wykładni przez pryzmat art. 143 uup. Wydaje się, że za takim wariantem opowiedziano się również w II Rekomendacji Rady Prawa Bankowego przy Związku Banków Polskich i Zespole ds. Regulacji Płatniczych w sprawie wybranych problemów interpretacyjnych ustawy o usługach płatniczych z 18 września 2012 r., pytanie 1.

¹²⁵ Wyr. SN z 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08, LEX nr 471143.

¹²⁶ Wyr. SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 546/14, LEX nr 1753191.

¹²⁷ Art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup. Zob. też motyw 88 oraz art. 88 PSD2.

transakcji zaangażowany jest więcej niż jeden dostawca. *Ratio legis* przepisów PSD2 polega na tym, aby co do zasady zwolnić dostawców z obowiązku weryfikacji danych wskazywanych w zleceniu płatniczym (innych niż unikatowy identyfikator), w celu przyspieszenia procesu wykonywania transakcji. Dyrektywa ta daje państwom członkowskim możliwość wprowadzenia dalej idących wymogów w tym zakresie, na co nie zdecydował się jednak polski ustawodawca. Przepisy ustawy o usługach płatniczych nie wyłączają natomiast prawa stron do tego, aby nałożyć na dostawcę umowny obowiązek weryfikacji spójności unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi odbiorcy. Brak wywiązania się z tego obowiązku mógłby skutkować kontraktową odpowiedzialnością dostawcy wobec użytkownika, w przypadku wykonania transakcji z podaniem przez użytkownika nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. Obowiązek taki istnieć będzie jednak tylko w danej relacji umownej użytkownika z dostawcą, która przewiduje takie zastrzeżenie. Płatnik, który zlecił transakcję wykonaną z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, może dochodzić swoich roszczeń od odbiorcy na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Nie jest również wykluczone dochodzenie zwrotu środków na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o wadach oświadczenia woli. Bezasadne będzie jednak żądanie kierowane wobec dostawców z uwagi na to, że art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup wyłączają odpowiedzialność dostawców w takim wypadku.

Bibliografia

- Bajor, B. (2021). W: J. Byrski, A. Zalcewicz (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz* (wyd. II). Warszawa: Wolters Kluwer/LEX.
- Blocher, M. i Iwański, W. (2020). Nieautoryzowane transakcje płatnicze. *Monitor Prawniczy*, (9).
- Grabowski, M. (2016). Stosowanie silnego uwierzytelniania jako przesłanka odpowiedzialności banków i innych dostawców usług płatniczych. *Monitor Prawa Handlowego*, (3).
- Grabowski, M. (2020). *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz* (wyd. 2). Warszawa: C.H. Beck.
- Hornowski, J., Janiszewski, A., Karkowska, E., Rudolf, P. i Seweryniak, K. (2014). *Krajowe instytucje płatnicze – prawa i obowiązki, Poradnik klienta usług finansowych*. Warszawa: KNF.
- Hornowski, J., Janiszewski, A., Rudolf, P. i Seweryniak, K. (2014). *Biura usług płatniczych – prawa i obowiązki, Poradnik klienta usług finansowych*. Warszawa: KNF.
- Janiak, A. (2002). Wykonywanie zobowiązań pieniężnych za pośrednictwem banków. *Monitor Prawniczy*, (11).
- Jedliński, A. (2012). W: A. Kidyba, *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna, wyd. II, LEX.
- Kawulski, A. (2013). *Prawo bankowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer/LEX.
- Kociucki, L. (2012). Odpowiedzialność za niewykonanie polecenia przelewu na tle ustawy o usługach płatniczych. *Monitor Prawniczy*, (17).
- Köbrich, T. (2015). Phishing 2.0 – Ein Überblick über die zivilrechtlichen Streitstände. *Verbraucher und Recht*, 9.
- Krawczyk, R. i Zdzeszyńska, A. (2013). Aspekty prawne rozwoju obrotu bezgotówkowego. W: H. Żukowska, M. Żukowski (red.), *Obrót gotówkowy w Polsce*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Krzysztofek, M. (2011). Odpowiedzialność banku za realizację polecenia przelewu mimo rozbieżności między numerem rachunku bankowego a oznaczeniem beneficjenta przelewu. Glosa do wyroku SN z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 205/08. *Glosa*, (1).
- Pacak, M. (2014). *Usługi płatnicze. Komentarz*. Warszawa: LexisNexis

- Rogoń, D. (2012). Usługi płatnicze powiązane z kredytem na przykładzie umowy o konsumencką kartę kredytową. *Monitor Prawa Bankowego*, (7–8).
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2013a). Tendencje w zakresie regulacji prawnej usług finansowych w świetle ustawy o usługach płatniczych. W: J. Gliniecka i in. (red.), *System prawnofinansowy: Prawo finansowe wobec wyzwań XXI wieku*. Gdańsk, Warszawa: Uniwersytet Gdański, CeDeWu.pl.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2013b). *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Steennot, R. (2021). Liability for unauthorized payment transactions: the transposition of PSD2 in Belgium. W: E. Bani, V. De Stasio, A. Sciarrone Alibrandi (Edd.), *L'Attuazione della seconda direttiva sui servizi di pagamento e „open banking” – The Transposition of PSD2 and Open Banking*. Bergamo University Press.
- Torończak, M. (2019). Transakcje płatnicze wykonane z użyciem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. *Monitor Prawa Bankowego*, (11).
- Walczak, M.R. (2017). Zagadnienie bezpieczeństwa usług bankowości internetowej w prawie polskim. W: E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Ochrona klienta na rynku usług finansowych w świetle aktualnych problemów i regulacji prawnych*. Warszawa: C.H. Beck.
- Wyżykowski, B. (2020). Przegląd aktualnego orzecznictwa w sprawach dotyczących nieautoryzowanych transakcji płatniczych. *Monitor Prawa Bankowego*, (9).
- Wyżykowski, B. (2021). Zmiana i rozwiązanie umowy ramowej o usługę płatniczą. *Monitor Prawa Bankowego*, (7–8).
- Zahrte, K. (2018). Neuerungen im Zahlungsdiensterecht. *Neue Juristische Wochenschrift*, 71(6).